

TÜRÜK

Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

2018, Yıl:6, Sayı:15

Geliş Tarihi: 04.10.2018

Kabul Tarihi: 12.11.2018

Sayfa: 139-159

ISSN: 2147-8872

TÜRKİYE TÜRKÇESİ VE AZERBAYCAN TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARININ TASNİFİ ÜZERİNE*

Elza Alışova Demirdağ**

Özet

Bu çalışmada Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesinin kelime grupları karşılaştırılarak farklılıklar ve benzerliklerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Türkiye Türkçesinde genel kabul olunan görüşe göre kelime grupları *isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fül grubu, isim-fül grubu, zarf-fül grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim grubu, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fül, kısaltma grupları* şekilde ayrılmaktadır. Azerbaycan Türkçesinde kelime grupları *söz birleşmesi* terimi ile ifade olunmaktadır. *Söz birleşmeleri, serbest söz birleşmeleri (bağımsız)* ve *sabit söz birleşmeleri (deyimler)* diye ikiye ayrılır. *Sabit söz birleşmeleri* leksikoloji bölümünde, *serbest söz birleşmeleri* ise söz dizimi kısmında incelenir. *Sabit söz birleşmeleri* başlığı altında *idiomlar, ibareler, hikmetli sözler, atalar sözleri, deyimler* vs. ele alınmaktadır. *Serbest söz birleşmeleri (bağımsız), ismi birleşmeler, feli birleşmeleri ve zarf birleşmeleri* diye üçe ayrılmaktadır. *İsmi birleşmeler, feli birleşmeler ve zarf birleşmeleri* aynı zamanda alt gruplara ayrılarak incelenmektedir. Araştırmada her iki lehçedeki tasnifler incelenmiş, sınıflandırma kriterleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Türkiye Türkçesinde ve Azerbaycan Türkçesindeki kelime gruplarının ortak ve farklı yönleri belirtilmiş ve birbirine çok yakın olan iki lehçede farklı sınıflandırmaya dikkat çekilmiştir. Çalışma, her iki lehçedeki kelime gruplarının deaylı bir şekilde karşılaştırılarak incelenmesi ve diller arasındaki yakınlıkları ve farklılıkları açık bir şekilde ortaya çıkardığı için önem arz etmektedir.

Anahtar kelimeler: Azerbaycan Türkçesi, Türkiye Türkçesi, Kelime grubu, Söz Birleşmesi

* Bu çalışma, 2-4 Kasım 2017 tarihlerinde Malatya İnönü Üniversitesinde gerçekleştirilen IX. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumunda Sözlü Bildiri olarak sunulmuş bildirinin gözden geçirilmiş, düzenlenmiş son şeklidir.

**Dr. Öğretim Üyesi, Girne Amerikan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü, <https://orcid.org/0000-0002-0320-8996>, elzalisshovademirdag@gmail.com

ON THE CLASSIFICATION OF WORD GROUPS IN TURKISH AND AZERI TURKISH

Abstract

This study aims to examine Turkish and Azeri Turkish word groups based on a comparison of similarities and differences. According to the generally accepted view toward Turkish, word groups are classified as *noun phrases, adjective clauses, verbal adjectives, gerunds, gerundiums, reiteratives, prepositions, conjunctions, proper nouns, compound nouns, interjectives, numerical nouns, compound verbs and abbreviations*. The term used in Azeri Turkish for word groups is *word compounding*. *Word compounding* is further divided into *open compounding* (independent) and *closed compounding* (idioms). While the former is associated with lexicology, the latter is bound by syntax. *Closed compounding* includes *idioms, sayings, expressions, proverbs* etc., whereas *open compounding* is divided into *compound nouns, compound verb and compound adverbs*. These three *open compounding* categories are represented further by several sub-categories. In the study, word group classifications in both languages have been examined and information on classification criteria has been presented. Shared and distinctive aspects of Turkish and Azeri Turkish word groups have been specified. Differences in terms of classification in two languages, that are very similar to one another, have been emphasised. The study contributes to the field by offering a detailed comparative analysis of word groups in the two languages concerned, revealing the similarities and differences between them explicitly.

Keywords: Azeri Turkish, Turkish, Word Groups, Compound Words

Giriş

Türk lehçeleriyle ilgili karşılaştırmalı çalışmaların sayısının artması zamanla oluşan farklılıkların tespit edilmesi açısından önemlidir. Son yıllarda bu alanda yapılan çalışmaların sayısında her ne kadar artma görülse de lehçeler arasında araştırılmayı bekleyen birçok konunun olduğu inkâr edilemez. Bu çalışmada, Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesinde kelime gruplarının tasnifi detaylı bir şekilde ele alınmış, karşılaştırma yöntemi kullanılarak benzerlikler ve farklılıklara dikkat çekilmiştir.

1. Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları

Türkiye Türkçesinde kelime grupları ile ilgili çeşitli sınıflandırmalar olduğu için öncelikle, bu alanda yapılan tanım ve tasnifler üzerinde durulmuştur.

Zeynep Korkmaz, kelime grubunu “Cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğu” (2010, 144) olarak tanımlamaktadır.

Jean Deny, hem biçim hem de mantık bakımından bir bütünü meydana getiren kelimeler topluluğuna kelime öbeği adını vermektedir:

Bir kelime öbeği mantık bakımından az çok tam bir anlamı içine almış bulunur; biçim (veya biçim bilgisi) bakımından ise esas itibarıyla tek bir kelimedenden oluşuyormuş gibi ad hallerini alabilir. Kelime öbeklerini biz şöyle ayırt ediyoruz: 1. Belirtici öbekler ki bunlar iki sözcükten ibaret olup birincisi ikincisini belirtir; *kırmızı ev, çobanın evi vb.* 2. Yanaşmalık öbekler ki böylelerinde yanaşma halinde olan iki ve daha çok adlandırmalar yalnız bir ferdi bildirirler; *Sultan Mehmet, Namık Kemal Bey, Maliye nazırı Tevfik bey vb.* 3. Destekleyen bir kelime ile onun desteklediği bir *tümleyen nesne*'den yapıma öbekler; *bir ev yapmak, benim için, bundan başka vb.* (2012, 657-658).

Tahsin Banguoğlu, kelime gruplarına belirtme öbekleri adını vermektedir: “Belirtme öbeklerinde bir kelime başka bir kelimenin taşıdığı kavramı daha yakından belli etmek için kullanılmıştır. Buna göre her belirtme öbeğinde en az biri *belirten* (determinant), biri *belirtilen* (determine) olmak üzere iki kelime bulunur: *odanın tavanı, dalgalı deniz, pek yorgun, geri dönmek gibi*” (2007, 497-498). Yazar, kelime gruplarını 8 başlık altında incelemektedir. 1. Ad Takımı: *kapıcının oğlu, oda tavanı.* 2. Sıfat Takımı: *sarı tavuk, soğuk su.* 3. Zarf Öbekleri: *yalnız yaşamak, pek çirkin, erken kalkmak.* 4. Takı Öbekleri: *araba ile, hasta gibi..* 5. Çekim Öbekleri: a) *İsim öbekleri: oyuna düşkün, işine hakim, saygıda kusur.. b) Fiil öbekleri: hava bozmak, göz yummak, yolda kalmak...* 6. Bağlam Öbekleri: *kapı ve pencere, mektup ve zarf, acı, ama gerçek...* 7. Yanaşma Öbeği: a) *San öbekleri, Oguz Kağan, Bars Beg.. b) Ayama ve soyadı öbekleri: Zeynelin Recep, Çakır Ali, Balcı Mustafa c) Künye ve Mahlas: Aşık Paşa Zade, Sünbül Zade, Nesimi Avni...* 8. Katma Öbekler: a) *Ünlem öbekleri: Hey Mustafa, Bre Kurnaz...* b) *Saplama öbekler,: Sultan Cem(Fatihin oğlu), Yeşilköy (eski Ayastefanos)...* (2007, 497-519).

Muharrem Ergin, “Birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliği” (2008, 374) şeklinde tanımladığı kelime gruplarında *belirtilen, tamamlanan, tabi olunan*, asıl unsur sonda; *belirten, tamamlayan, tabi olan*, yardımcı unsur başta olmak üzere iki öge bulunduğunu belirtmektedir. Araştırmacı kelime gruplarını 21 başlıkta sınıflandırmıştır. 1. Tekrarlar, 2. Bağlama grubu, 3. Sıfat tamlaması, 4. İyelik grubu ve isim tamlaması, 5. Aitlik grubu, 6. Birleşik İsim, 7. Birleşik fiil, 8. Ünvan grubu, 9. Ünlem grubu, 10. Sayı Grubu, 11. Edat grubu, 12. İsnat gurubu, 13. Genitif grubu, 14. Datif gurubu, 15. Lokatif grubu, 16. Ablatif grubu, 17. Fiil grubu, 18. Partisip grubu, 19. Gerundium gurubu, 20. Kısaltma gurubu, 21. Akkuzatif gurubu (2008, 374-377).

Vecihe Hatiboğlu, Türkçenin sözdizimini yargı bildirme bakımından yargılı anlatımlar ve yargsız anlatımlar diye iki büyük bölüme ayırır: “Yargsız anlatımlar, yargılı anlatımlara çeşitli yönlerden yardımcı olurlar. Yargsız anlatımlar, en az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yan yana sıralanmasından doğan birliklerdir” (1982, 2-95) şeklinde tanım yapan yazar, yargsız anlatımları üç başlıkta inceler. Tamlamalar: *ad tamlaması, adil tamlaması, sıfat tamlaması, ikilemeli tamlama, iyelikli tamlama, çıkmalı tamlama, kalmalı tamlama, yönelmeli tamlama, ilgeçli tamlama, bağlaçlı tamlama, karma tamlama, girişik tamlama.* Birleşik sözcükler: *Burada birleşik isim ve birleşik filler incelenir.* İkilemeler: *Burada sadece ikilemeler incelenir.*

Hatiboğlu, “Kelime Grupları ve Kuralları” adlı makalesinde, kelime gruplarının en küçüğünün iki kelime ile kurulduğunu, en büyüğünün ise on kelimeye kadar çıkan deyiş ve cümleler olduğunu belirterek, kelime gruplarını aşağıdaki şekilde tasnif eder: 1. Birleşik kelimeler. 2. Terimler. 3. Deyimler (Tekerlemeler, Ayaklar), 4. Bilmeceler. 5. Atasözleri. 6. Vecizeler, 7. Argo. (1963: 203) Araştırmacı, tamlamaları, isim-fiil, zarf-fiil ve diğerlerinin aralarında kalıplaşma gerçekleşmediği için kelime grubu olarak kabul edilememesi gerektiğini savunur. Hatiboğlu, tasnif ettiği kelime gruplarından *birleşik kelime ve terimlerin* dilin köken bilgisi (morfoloji) bölümünde, *deyimler, bilmeceler, atasözleri, vecizeler ve argoların* ise sözdizimi (sentaks) ve anlambilim (semantik) bölümünde incelenmesini önerir (1936, 203).

Mazhar Kükey, “Birden çok sözcüğü içine alan, anlamında ve yapısında bir bütünlük bulunan, tümcede bir tek sözcük gibi iş gören; tümceden küçük, sözcükten büyük, anlamlı geniş dil birliğini” (1975, 3) sözcük öbeği olarak tanımladıktan sonra aşağıdaki şekilde tasnif yapar: 1. İkilemeler. 2. Bağlama öbeği. 3. İyelik öbeği. 4. Ad tamlaması. 5. Sıfat tamlaması. 6. İlgeç öbeği. 7. Ünlem öbeği. 8. Unvan öbeği. 9. Sayı öbeği. 10. Yükleme öbeği. 11. –i’ li sözcük öbeği (akkuzatif öbeği). 12. –e’li sözcük öbeği (datif öbeği). 13. –de’li sözcük öbeği (lokatif öbeği). 14. –den’li sözcük öbeği (ablatif öbeği). 15. Belirteç öbeği. (1975, 3).

Rasim Şimşek, “...adsoylu sözcükler, bir yüklem olmaksızın, doğrudan doğruya kendi aralarında ilişki içine girerler. Sözcüklerin bu tür ilişkisinden belirtme öbeği adı verilen yargısız anlamlar doğar”. (1987: 321) şeklinde tanımladığı kelime gruplarını sözdiziminin alt birimi olarak değerlendirir. Araştırmacı kelime gruplarını şöyle tasnif eder. 1. Ad takımı, 2. Niteleme Öbekleri, 3. Çekim öbekleri (yönemeli ad öbeği, kalmalı ad öbeği, çıkmalı ad öbeği, belirtmeli ad öbeği, katımlı ad öbeği, iyelikli ad öbeği), 4. İkileme öbeği, 5. Bağlaç öbekleri, 6. Ünlem Öbeği (1987, 320-399).

Günay Karaağaç, kelime gruplarını “cümle oluşturmayan söz dizimi birimleri” (2013, 443) şeklinde tanımlayarak farklı bir sınıflandırma yapar: Yapımlık Öbekleri: eylemsi öbekleri, kısaltma öbekleri (isnat öbeği, ad-durum veya edat öbekleri, ünlem öbeği), sayı öbeği, birleşik eylem öbeği, yineleme öbekleri, aitlik öbeği, bağlama öbek ve cümlesi, özel ad öbeği. Çekimlik Öbekleri: ilişkilendirme öbekleri (isim tamlaması, iyelik öbeği, ilgi hali öbeği), niteleme öbeği (sıfat tamlaması) (2013, 443-498).

Süer Eker, “Sözcük grubu, tümce içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere, birden çok sözcüğün yan yana getirilmesiyle oluşur” (2010, 399) diye açıkladığı kelime gruplarını 17 başlık altında tasnif etmektedir: 1. Tamlamalar (isim tamlamaları, sıfat tamlaması), 2. Aitlik grubu, 3. Unvan grubu, 4. Tekrar grubu, 5. Birleşik sözcük, 6. Sayı grubu, 7. Edat grubu, 8. Sıfat-fiil grubu, 9. Zarf-fiil grubu, 10. Eylem grubu, 11. Birleşik eylem grubu, 12. Ünlem grubu, 13. Bağlama grubu, 14. Kısaltma grupları (ilgi, yaklaşma, bulunma, uzaklaşma) 15. Dayanma grubu (isnat) 16. Klşe kısaltmalar, 17. Deyimler ve Atasözleri (2010, 400).

Türk Dili ve Kompozisyon kitabının yazarlarından Hamza Zülfiyar, kelime gruplarını 1. Birleşik kelime, 2. Birleşik fiiller, 3. Tamlamalar, 4. İkilemeler veya tekrarlar, 5. Deyimler şeklinde ayırmıştır (2007, 214-222).

Nurettin Demir ve Emine Yılmaz, “Birden çok kelimenin tek işlevle kullanılacak şekilde bir araya gelmesinden oluşan birliklere kelime grubu denir” (2010, 226) şeklinde tanımladıkları kelime gruplarını tamlayan- tamlanan ilişkisine göre inceler:

•Tamlayan- tamlanan ilişkisi bulunan kelime grupları: İsim tamlamaları (belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması, zincirleme isim tamlaması), iyelik grubu, ilgi grubu, sıfat tamlamaları, takısız ad tamlaması, ünlem grubu.

•Tamlayan- tamlanan ilişkisi olmayan kelime grupları: unvan grupları, edat grupları, kısaltma grupları (belirtme, yönelme, bulunma, ayrılma grupları), çekim grubu (isnat grubu), ikilemeler, sayı grubu, bağlama grubu, birleşik fiiller, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, birleşik kelimeler” (2010, 226-242).

Leyla Karahan, kelime grubunu, “Bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimi” (2013, 39) şekilde tanımlayarak aşağıdaki tasnifi yapar: 1. İsim tamlaması, 2. Sıfat tamlaması, 3. Sıfat- fiil grubu, 4. İsim-fiil grubu, 5. Zarf-fiil grubu, 6. Tekrar grubu, 7. Edat grubu, 8. Bağlama grubu, 9. Unvan grubu, 10. Birleşik isim grubu, 11. Ünlem grubu, 12. Sayı grubu, 13. Birleşik fiil, 14. Kısaltma grupları şeklinde sınıflandırmıştır (2013, 39-83).

Leyla Karahan’ın tasnifini temel alan Arzu Sema Ertane Baydar ve Turgut Baydar, tasnife zarf grubunu eklemeleri ile dikkat çekerler. (2001)

Sıddık Akbayır, “Eylem ve ilgeç öbeği dışında ayrı yazılan ve cümlede bir görev yüklenen söz topluluğuna sözcük öbeği (kelime grubu) denir” (2013, 96) şeklinde tanımladığı kelime gruplarını 11 başlık altında inceler: 1. Tamlama öbeği (belirtili ad tamlaması, belirtisiz ad tamlaması, zincirleme ad tamlaması) 2. Eylemsi öbeği (ad eylem öbeği, ortaç öbeği, ulaç öbeği), 3. İlgeç (Edat) öbeği, 4. Belirteç (Zarf) öbeği, 5. Önad (Sıfat) öbeği, 6. Birleşik Eylem öbeği, 7. Bağlama (Bağlaç) öbeği, 8. Unvan (San) öbeği, 9. Sayı Öbeği, 10. İkileme Öbeği, 11. Deyim öbeği (2013, 96).

Halil İbrahim Usta, kelime grubunu, “Yalın veya türemiş bir sözcükle karşılanmayan kavramların ifadesi için veya cümlede anlamın bütünleşmesini sağlayacak görevli unsurları oluşturmak için bir araya getirilen anlamlı veya hem anlamlı hem de görevli kelimelerin oluşturduğu topluluğun dil bilgisindeki terim karşılığı” (2000, 209) şeklinde tanımlayarak kendi tasnifini yapar:

1. Tip: Yardımcı öge+ esas öge: isim tamlamaları, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, ünlem grubu, isim-fiil grubu.

2. Tip: Esas öge+ yardımcı öge: edat grubu, unvan grubu, birleşik fiil.

3. Tip: Birinci öge+ ikinci öge: tekrar grubu, bağlama grubu, sayı grubu.

4. Tip: Birinci öge +ek+ ikinci öge: isnat grubu, yükleme grubu, yaklaşma grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, vasıta grubu (2000, 209-216).

Araştırmacı, daha sonraki çalışmalarında kelime gruplarını, kuruluşlarına, kullanımına, kelime türlerine ve kalıplaşmış olup olmasına göre tasnifin daha doğru

olacağı görüşünü ileri sürer. Yazar, kelime gruplarını kuruluşlarına göre, aşağıdaki şekilde tasnif eder:

1. Tip: Düz (Kurallı) Kelime grupları: belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması, sıfat tamlaması, ünlem grubu.
2. Tip: Ters (kural dışı) Kelime Grupları: edat grubu, unvan grubu, birleşik fiil.
3. Tip: Eş Değerli Kelime Grupları: tekrar grubu, bağlama grubu, sayı grubu.
4. Tip: Kısaltma Grupları: İyelik, belirtme, bulunma, ayrılma, vasıta, eşitlik. (2007, 417-419).

Halil İbrahim Delice, “Birçok kelimedenden oluşan, yapısında ve anlamında bir bütünlük bulunan, cümle veya cümlemsi içinde tek cümle ögesi; kelime öbeği içinde bütün halinde yardımcı veya temel öge olarak işlem gören ve bir kelime türü (isim, sıfat, zamir, edat vb.) yerine kullanılan söz dizisidir” (2012, 17) şeklinde tanım yapar. Araştırmacı kelime öbeği terimini kullanarak aşağıdaki şekilde inceler:

Yapısal bağlantı için ek kullanılmayan ve {kelime veya kelime öbeği/kelime veya kelime öbeği+[öbek çekim eki]} şeklinde kurucu ek kullanılmaksızın kelimeyle **kurulan öbekler** şunlardır: *Bağlama edatı öbeği, çekim edatı öbeği, ünlem edatı öbeği, pekiştirme edatı öbeği, eksiz isim tamlaması, fiil öbeği, özel isim öbeği, sayı öbeği, sıfat tamlaması, tekrar öbeği, yineleme öbeği, zarf öbeği.*

Yapısal bağlantı için kurucu bir ek kullanılan ve {kelime veya kelime öbeği+[öbek yapım eki] /kelime veya kelime öbeği+ öbek yapım eki [öbek çekim eki]} yapısıyla **oluşturulan öbekler** şunlardır: *Belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması, zincirleme isim tamlaması, ayrılma öbeği, belirtme öbeği, ilgi öbeği, iyelik öbeği, kalma öbeği, yönelme öbeği, iki durumlu öbek, sıfat yapım ekli öbek, isim- fiil öbeği, sıfat-fiil öbeği, zarf-fiil öbeği ve şart-fiil öbeği.* (2012, 18)

Araştırmacıya göre, ister ekle ister kelimeyle kurulan bütün bu kelime öbekleri bir cümle unsurunun açıklayıcısı olarak kullanıldığında saplama öbeği adını almaktadır.

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, kelime grubunu “Tek kelime ile karşılanan varlıkları, kavramları ve hareketleri karşılamak üzere birden fazla kelimeyle kurulan dil birliklerine kelime grubu denir” şeklinde tanımlamaktadır. (2012, 13). Araştırmacılar belirtme grupları başlığı altında kelime gruplarını 15 ana madde halinde inceler.

1. İsim tamlaması ve iyelik grubu
 - a) Belirtili isim tamlaması
 - b) Belirtisiz isim tamlaması
 - c) Eksiz tamlama
2. Sıfat tamlaması
3. Birleşik isim grubu
4. Tekrar grubu
 - a) Aynen tekrarlar (ikileme)
 - b) Eş veya yakın anlamlı tekrar grupları
 - c) Zıt anlamlı kelimelerle kurulan tekrarlar
 - d) Pekiştirmeli tekrarlar (ikilemeler)

5. Aitlik grubu
6. Edat grubu
7. Unvan grubu
8. Birleşik fiil grubu
 - a) İsim +yardımcı fiil= birleşik fiil
 - b) Fiil +zarf +yardımcı fiil= birleşik fiil
 - Yeterlilik fiilleri
 - Tezlik fiilleri
 - Süreklilik fiilleri
 - Yaklaşma fiilleri
 - Yarı tasvir fiilleri
9. İsim-fiil grubu
10. Sıfat- fiil grubu
11. Zarf-fiil grubu
12. Sayı grubu
13. Ünlem grubu
14. Bağlama grubu
15. Kısaltma grupları
 - a) Yönelme grubu
 - b) Bulunma grubu
 - c) Uzaklaşma grubu
 - d) İsnat grubu
 - e) Yükleme grubu
 - f) Vasıta grubu
 - g) İlgi grubu
 - h) Eşitlik grubu (2012, 19-113).

Ahmet Beserek'e göre, "Birden fazla kelimenin çeşitli faktörler vasıtasıyla bir araya gelmesi, bir bütün oluşturması, kelime gruplarını meydana getirir. Kelime gruplarının en ehemmiyetli fonksiyonu, bir kelimeymiş gibi işlem görmesidir" (1991, 28). Kelime grupları cümle içerisinde bir blok, bir unsur oluşturdukları için kelime grupları bilinmeden cümle tahlil edilemeyeceği görüşünü savunan Beserek'in belirlediği kelime grupları şöyledir: 1. İsim tamlaması. 2. Sıfat tamlaması. 3. İsim grupları. 4. Edat grubu. 5. Ünvan grubu. 6. Zarf grubu. 7. Tekrarlar. 8. Ünlem grubu. 9. Bağlaç grupları. (1991, 28-30).

Rasih Erkul, "Kelime grubu; birden çok kelimeyi içine alan, yapısında ve anlamında bir bütünlük olan, dilde bir bütün olarak işlem gören dil birliğidir" (2004, 4) tanımını yaparak tekrarlar, bağlama grubu, sıfat tamlaması, isim tamlaması, aitlik grubu, birleşik kelime, birleşik fiil, sayı grubu, hal (durum) ekleriyle yapılan kelime grupları (yaklaşma, bulunma, uzaklaşma, ilgi), edat grubu, unvan grubu, ünlem grubu, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu ve kısaltma grupları olarak tasnif eder. (2004, 4-20)

Caner Kerimoğlu, sözcük öbeği terimini tercih ederek kelime gruplarını isim tamlaması, sıfat tamlaması, isim-fiil öbeği, sıfat-fiil öbeği, zarf-fiil öbeği, tekrar öbeği, bağlama öbeği, edat

öbeği, unvan öbeği, ünlem öbeği, birleşik isim öbeği, birleşik fiil öbeği, sayı öbeği, kısaltma öbekleri (ilgi öbeği, vasıta öbeği, yaklaşma öbeği, bulunma öbeği, ayrılma öbeği, isnat öbeği) şeklinde tasnif yapar. (2014, 71-148)

Türkiye Türkçesinde kelime gruplarının tanım ve tasnifi konusunda birlikteliğinin olmadığı görülmektedir. Yukarıdaki tanımlardan da görüldüğü gibi bazı araştırmacılar kelime gruplarını tasnifinde deyimler ve atasözlerine yer verseler de bu tasnif çok yaygın değildir.

Kelime grupları, Türkiye Türkçesinde en tartışmalı konulardan biridir. Bazı kaynaklarda daha az kelime grubundan bahsedilirken bazı kaynaklarda bu sayı 20'den fazladır. Özellikle, terim konusunda bir netliğin olmadığı dikkat çekmektedir. Öbek, kelime grubu, sözcük öbeği, belirtme grubu, kelime öbeği, sözcük öbeği, yargısız anlatım vs. gibi çeşitli adlandırmalar mevcuttur. Kelime gruplarının tasnifi ve adlandırılmasındaki belirsizlik zaman zaman araştırmalara konu olmuş ve yeni öneriler sunulmuştur*.

Gökdayı'ya göre, "Türkiye Türkçesindeki sözcük öbeklerinin, söz dizimi kaynaklarında bir birinden epey farklı şekilde açıklandığı, çok sayıda öbeğe yer verildiği, öbeğin adlandırılmasında ve sınıflandırılmasında anlaşılması güç farklılıklar ve tutarsızlıklar olduğu görülmektedir". (2010, 1317). Araştırmacı, öbeklerin baş konumundaki sözcüklerin türüne göre adlandırılması kuralından hareketle çok sayıda öbeğin, ad öbeği, sıfat öbeği, zarf öbeği, ilgeç öbeği ve eylem öbeği olarak beşe indirilmesini önermektedir.

Farklı tanım ve tespitlerle birlikte çalışmalarda temel olarak M. Ergin ve Leyla Karahan'ın tasnifinin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bu tasnife göre kelime grupları aşağıdaki şekildedir.

1. İsim Tamlaması.
2. Sıfat Tamlaması
3. İsim-Fiil Grubu
4. Sıfat –Fiil Grubu
5. Zarf- Fiil Grubu

* Tahir Kahraman, Öbek, Takım (Tamlama) ve Belirteç Takımı (Zarf Tamlaması). *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/2 Spring 2010*.

Caner Kerimoğlu, Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Söz Dizimi İle İlgili Kabuller Üzerine I (Kelime Grupları). *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* 20: 2007

Hürriyet Gökdayı, Türkiye Türkçesinde Öbekler, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/3 Summer, 2010*.

Gökhan Özbek, Oktay Selim Karaca, Çağdaş Türkçede Kelime Gruplarının İşlevsel Tasnifi Üzerine. *Turkish Studies Volume 11/4, Winter 2016. p. 703-738 DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9114 ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY*.

Serap Gacsi İlhan, Üniversitelerde Kelime Gruplarının Öğretimi ve Kelime Gruplarının Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Bir İnceleme. *Turkish Studies Volume 13/4, Winter 2018. p. 583-598. DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12594 ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY*

Erhan Durukan, Türkiye Türkçesinde Sözcük Grupları ve Öğretimi Üzerine, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED) 43, Erzurum 2010, 145-166.

İlker Aydın, Vehbi Akdi, Türkçede Kelime Grupları ya da Öbek Yapı. *International Journal of Languages' Education and Teaching Volume 6, Issue 1, March 2018, p. 241-270. Doi Number, 10.18298/ijlet.2522*.

Mustafa Levent Yener, Türk Dilinde Sözcük Türleri Tasnifi Sorunu Üzerine, *Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları Volume 2/3 Summer 2007*.

6. Tekrar Grubu
7. Edat Grubu
8. Bağlama Grubu
9. Unvan Grubu
10. Birleşik İsim Grubu
11. Ünlem Grubu
12. Sayı Grubu
13. Birleşik Fîl
14. Kısaltma Grubu

Bu çalışmada Leyla Karahan'ın tasnifi temel alınarak karşılaştırma buna göre yapılacaktır.

1. Azerbaycan Türkçesinde Kelime Grupları

Azerbaycan Türkçesinde kelime grupları *söz birleşmesi* terimi ile ifade olunmaktadır. *Söz birleşmeleri*, *serbest söz birleşmeleri* (*bağımsız*) ve *sabit söz birleşmeleri* (*deyimler*) diye ikiye ayrılır. *Sabit söz birleşmeleri* leksikoloji (sözcük bilimi) bölümünde, *serbest söz birleşmeleri* ise sentaks (söz dizimi) bölümünde incelenir.

1.1 Sabit Söz Birleşmeleri

Dilde mevcut olan sabit söz birleşmeleri, gramatikal birleşimler sonucu ortaya çıkmaktadır: “Gramatikal birleşimin ya kendisi ya da içerisinde olan kelimeler mecaz anlama geçerek işlevliğini kaybettiğinde, kelimeler arasında uygunluk ve bağlantıyı yapan araçlar donuk bir hale gelir ve bir kavramı ifade eden sabit söz birleşmesine çevrilir: *göze gelmek, yola vermek, kulağına çattırmak* (*birisine laf yetiştirmek anlamında*), *kocaya gülen, arkadan atılan taş topuğa değer, söz incitir, öz gözünde tiri görmez, başkasının gözünde kıl arar* (*kendi hatalarından haberi yok başkasında hata arar anlamında*), *aslanın erkeği dişisi olmaz* vb. (Ceferov 1982, 99).

Sabit söz birleşmeleri ile serbest söz birleşmeleri arasında bazı farklar vardır. Dilde hazır şekilde mevcut olan sabit birleşmeler “... dilin tarihi gelişim sürecinde yaranır ve sabitleşir. Buna göre dilde bunlardan hazır şekilde istifade olunur. Bu birleşmeleri yaratan kelimeler kendi gerçek anlamlarından uzaklaşır ve onların kendi gerçek anlamları birleşmenin anlamı fonunda kaybolur” (Seyidov 1966, 132). Serbest birleşmeler ise dilde hazır şekilde mevcut değildir ve dilin kullanımı sürecinde ortaya çıkmaktadır. Sabit ve serbest söz birleşmeleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları aşağıdaki şekilde gruplaştırmak mümkündür:

1. Sabit söz birleşmeleri dilde var olan hazır birleşmelerdir. Örnek: *baş eğmek, dile düşmek, ağız açmak*. Serbest birleşmeler ise dilin ihtiyacı doğrultusunda sonradan yaratılmaktadır. Örnek; *yeşil yaprak, sarı çiçek, geniş sokak* vs.

2. Sabit söz birleşmelerinde birleşmeye dâhil olan kelimeler gerçek anlamlarını kaybederek mecaz anlam kazanır ve birlikte tek bir kavramı bildirir. Serbest söz birleşmelerinde ise birleşmeye dâhil olan her bir kelime kendi gerçek anlamını korumaktadır.

3. Sabit söz birleşmelerinde sözlerin sırası sabit ve değişmezdir. Sabit söz birleşmelerinin sırasını değiştirmek, sözleri birbirinden ayırmak, birini diğeriyle değiştirmek, aralarına başka

kelime dâhil etmek mümkün değildir. Örnek; *kulak as (dinlemek anlamında) yerine as kulak şeklinde kullanmak mümkün değildir*. Serbest söz birleşmelerinde ise birleşme parçalara ayrılabilir ve araya başka kelimeler dâhil olabilir. Örnek: *okul müdürü, okulun çalışan müdürü*

4. Tüm sabit söz birleşmeleri serbest söz birleşmelerinden oluşmuştur. Azerbaycan Türkçesinin özelliklerine göre serbest söz birleşmeleri zamanla sabitleşerek bölünmez olmuş ve sabit söz birleşmelerine çevrilmiştir.

5. Sabit söz birleşmeleri kalıplaşmış ve gerçek anlamlarının dışında farklı anlamda kullanıldıkları için onları herhangi bir yabancı dile olduğu gibi aktarmak zordur. Serbest söz birleşmelerinde ise böyle bir sorun yoktur.

6. Sabit söz birleşmeleri leksik birleşmeler olduğu için frazeolojiya (deyim) bölümünde öğrenilmektedir. Serbest birleşmeler ise sentaktik birleşmeler olduğu için sintaksis (sentaks) bölümünde öğrenilmektedir.

Sabit söz birleşmeleri Azerbaycan dilciliğinde *leksikolojiya* (sözcükbilim) bölümünde *frazolojiya* alt başlığı altında incelenmektedir. *Leksikolojiya* (leksikoloji), dilciliğin bir bölümü olup dildeki tüm sözleri kapsar: “Leksikolojiya, yunanca iki sözden (lexikos-lüğet ve logos-talim) oluşarak, dilin çağdaş ve tarihi gelişimindeki kelime hazinesini öğrenir” (Ceferov 1970, 11).

Sabit söz birleşmelerinin diğer adı frazeoloji söz birleşmelerdir. Bu bağlamda sabit söz birleşmeleri dilciliğin frazeolojiya bölümünde öğrenilmektedir.

Frazeolojiya

Dildeki sabit söz birleşmeleri, ifade ve ibareleri inceleyen dilbilim bölümüne frazeolojiya denir. Frazeolojiya, frazeoloji söz birleşmelerin oluşması, gelişimi ve kullanımını araştırır. Frazeolojiya, (yunan sözü olup phrasis-ifade ve logos- telim sözlerinden ibarettir) dilde var olan tüm sabit söz birleşmelerinin toplamı demektir” (Ceferov 2007, 88). Frazeolojiya, iki anlamda kullanılmaktadır: Birincisi, dilde var olan frazeoloji birleşmelerin toplamı. İkincisi, frazeoloji birleşmelerden bahseden ilim. Çağdaş Azerbaycan dilciliğinde frazeolojiyanın araştırma alanına dâhil olan birleşme, ifade, ibare için farklı terimler kullanılmıştır. Bu terimler, frazeoloji vahitler, frazeoloji birleşmeler, frazeoloji gruplar, parçalara bölünemeyen söz birleşmeleri, deyişmez söz birleşmeleri, idiomlar, idiomatik ifadeler, leksik söz birleşmeleri, frazemler, frazeologizmler ve diğerleridir.

Ceferov, sabit söz birleşmelerini: *idiomlar, ibareler, hikmetli sözler, atalar sözleri, meseller* (1970) olarak tasnif eder. Hüseyin Bayramov (1978), *idiom* ifadesini kabul etmeyerek, tasnifinde *atalar sözleri, mesellere* yer vermez. Buludhan Halilov (2008), Afat Gurbanov (2010), Mehebbet Mirzeliyeva (2009) *idiom* terimi yerine *frazoloji vahit terimini* kullanarak, *atalar sözleri, meseller, hikmetli sözler, deyimler, ibareleri, aforizmler, klişe ifadeleri* vs. buraya dâhil ederler. Azerbaycan dilciliğinde farklı isimlendirmeler ve tasnifler olmasına rağmen genel olarak Ceferov’un tasnifi kabul görüldüğü için bu çalışmada sabit söz birleşmeleri aynı tasnif esasında değerlendirilecektir.

İdiomlar

“Gerçek anlamlı kelimelerin karşılığını mecaz anlam yolu ile bildiren sabit söz birleşmelerine idiom denmektedir” (Ceferov 2007, 89). İdiomlar, kuruluş itibariyle birleşik kelimelere benzemekte ve hem yazılı hem de konuşma dilinde çok fazla kullanılmaktadır. İdiomlar, *kavuşma idiomlar*, *birleşme idiomlar* ve *uyuşma idiomlar* olarak kendi arasında üçe ayrılır.

Kavuşma İdiomlar

Kavuşma idiomlarda kelimeler tamamen mecaz anlamda kullanılmaktadır. Kavuşma idiomlarda kelimelerin gerçek anlamları tamamen kaybolduğu ve birlikte tek anlam bildirdikleri için bu birleşmelerinin arasına başka kelimeler giremez. Kavuşma idiomların en önemli özelliği anlam bütünlüğüdür (Ceferov 2007). Kavuşma idiomlara örnek olarak aşağıdakiler gösterilebilir: *Gözü su içmemek (güvenmemek anlamında)*, *su bulandırmak (ortalığı karıştırmak anlamında)*, *ele salmak (aşağılamak anlamında)*, *topa tutmak (eleştirmek anlamında)*, *dem vurmak (anlatmak anlamında)*, *göz koymak (izlemek anlamında)*, *deriden çıkmak (çok çalışmak anlamında)*, *göz yummak (dikkate almamak anlamında)* vs.

Birleşme İdiomlar

Birleşme idiomlar kavuşma idiomlara yakın olsalar da bazı özelliklerine göre onlardan ayrılmaktadır. Kavuşma idiomlardaki kelimelerin birincisi değişmediği halde, birleşme idiomlardaki kelimelerin birincisi iyelik eki alarak değişir (Ceferov 2007). Birleşme idiomlara örnek olarak aşağıdakiler gösterilebilir: *kelleme yere attım (uyumak anlamında)*, *dilime getirdim (söylemek anlamında)*, *boynuna aldı (itiraf anlamında)*, *gözünden salmak (vaz geçmek anlamında)*, *kulağına çattırmak (yetiştirmek anlamında)*

Uyuşma İdiomlar

Birleşme idiomlarda kelimelerden birincisi sadece iyelik eki alarak değiştiği halde uyuşma idiomlarda kelimelerden birincisi hem iyelik eki alır hem de kelimeler arasına başka kelimeler girer (Ceferov 2007). Uyuşma idiomlara örnek olarak aşağıdakiler gösterilebilir: *başını girlemek- başını birteher girlemek (geçinmek anlamında)*, *yüreğinden geçirmek- yüreğinden çok şey geçirmek (çok şey düşünmek anlamında)*.

Birleşme idiomlardan farklı olarak uyuşma idiomlardaki kelimelerin başka kelimelerle değiştirilmesi sonucu yeni anlamlı uyuşma idiomlar türetilebilir: *yüreği bulanmak*, *yüreği ezilmek*, *yüreği yanmak*, *yüreği gitmek*, *yüreği kalkmak* (Ceferov 1970, 105).

İbareler

İbareler, birleşmeye dâhil olan kelimelerden birinin mecaz, diğerinin gerçek anlamda kullanılmasıyla oluşan kelime grubudur. İbarelerde, idiomlarda olduğu gibi kelimelerin mecaz anlamı ön plandadır. İbarelerde, kelimelerden biri diğerini daha da güçlendirmek, vurgulamak için kullanıldığı için bu kelimeler yalnız başına kullanıldığında anlamını kaybeder (Ceferov, 2007).

İdiomlar ve ibareler arasında bazı farklar mevcuttur:

1. İdiomlara dâhil olan kelimelerin her biri genel olarak mecaz anlamda kullanıldığı halde, ibarelere dâhil olan kelimelerden biri çoğu zaman gerçek anlamdadır: *canlı insan*, *çelik irade*, *can alan gözler*. Burada insan, irade ve gözler kelimeleri gerçek anlamda kullanılmıştır.

2. İdiomlarda kullanılan kelimeler birlikte tek anlam belirttiği halde, ibarelerde bir kelime diğer kelimeyi güçlendirmek, kuvvetlendirmek anlamında kullanılır ve mecaz anlam bildirdiği için ondan ayrılamaz. *Canlı insan* ibaresindeki *canlı* kelimesi mecaz anlamda kullanılarak, bir insanı diğerinden ayırmak için kullanılmıştır.

3. İdiomlar, çok fazla kullanım alanına sahip olduğu halde, ibareler daha çok edebi dilde, şair ve yazarların dilinde kullanılmaktadır.... *doğma vatan*, *gül camal*, *ana vatan*, *doğma el*, *koca dağ* vs. (Ceferov 1970, 110-113).

İbarelere konuşma dilinde rastlansa da, genelde edebi dilde kullanılır. İbareler kendi içinde iki kısma ayrılır: *İdiomatik ibareler*, *Predikativ ibareler*.

İdiomatik ibarelerde mecaz anlam daha güçlüdür ve daha çok konuşma dilinde kullanılır: *sen ölesin*, *ant olsun Allaha*, *sen hara bura hara* (şaşırmak anlamında), *baş üste*, *göz üste*, *bana ait kulluk* ('bir emriniz var mı?' anlamında), *gurban olum*, *gabağında ölüm* (senin için canımı veririm anlamında), *gadani alım*, *canın sağ olsun*, *canım sana söylesin* vs.

Edebi eserlerde yazarlar tarafından kullanılan birleşmeler ise *predaktiv ibareler* olarak isimlendirilir: Predaktiv ibareler genelde cümle şeklinde olur: *Buyruk sizindir adil hükümdar*, *Sizde adalet de, fazilet de var*; *Muhterem şair selamlar olsun*, *Bu dünya durdukça o da sağ olsun* (Ceferov, 2007; Gurbanov, 2010).

Hikmetli Sözler (Özdeyiş)

Bir duygu, düşüncenin kısa, öz ve anlamlı şekilde anlatıldığı ve daha çok yazarların, şairlerin kullandığı sözler denmektedir. Hikmetli sözler, herhangi bir olaya karşı verilen tepkiyi bildirir: "Hikmetli sözler ister anlamları, isterse de kuruluş itibariyle idiom ve ibarelerden seçilir. İdiom ve ibarelerde bazı kavramlar genel olarak fiili birleşmeler veya ismi söz birleşmeleri şeklinde verildiği halde, hikmetli sözlerde bu kavramlar cümleler şeklinde verilmektedir" (Ceferov 2007, 101). Çağdaş Azerbaycan Türkçesinde kullanılan hikmetli sözler, Azerbaycan yazarlarının eserlerinde kullanılan hikmetli sözler ve Rus ve dünya edebiyatı klasiklerinin eserleri yoluyla gelmiş hikmetli sözler diye iki başlıkta öğrenilmektedir.

Atalar Sözleri

Atalar sözü, halk edebiyatının en değerli, en önemli ürünlerinden biridir. Hikmetli sözler yazılı edebiyata, atalar sözleri sözlü edebiyata aittir: *Uşağı buyur, dalınca yürü*. (Çocuğa iş yaptırma anlamında); *Yaman yiyenin olsun yaman diyenin olmasın*. (Adın çıkacağına canın çıksın anlamında); *Gülme komşuna gelir başına*; *Alçak dağa kar yağmaz* vs.

Zerbi- Meseller (Deyimler)

Zerbi- meseller, anlam ve gramer yapısına göre atalar sözlerine çok benzese de, bazı küçük farklar mevcuttur. Burada, anlam daha net şekilde belirtilir ve ders çıkarma amacı

güdüdür: *Değirmen horozuna benziyor; Ala itten meşhurdur. (Sokak köpeği kadar tanınmak anlamında); Geldi kaşın onarsın, vurdu gözün çıkardı.*

Rivayetli İfadeler

Afat Gurbanov, bu tasnife rivayetli ifadeleri de dâhil eder: “Halk rivayetleri bazında yaratılan ve dilde hazır şekilde işlenen ifadelere rivayetli ifadeler denir; *Pişmiş tavuğun gülesi gelir. Devesi ölmüş Arap. Avcunun içini koklamak vs.*” (2010, 368).

1.2 Serbest Söz Birleşmeleri

Budagova, söz birleşmelerine dâhil olan kelimeleri karşılıklı ilişki ve anlam özelliklerine göre sabit söz birleşmeleri ve serbest söz birleşmeleri diye ikiye ayrılmaktadır: “İki veya daha fazla bağımsız kelimenin sentaktik yolla oluşumundan yaranan sentaktik bütüne serbest söz birleşmesi denmektedir. *Örnek; Ormandaki ağaçların birçoğu yeşil elbisesini kırmızı çiçeklerle süslemişti. Güvercin süzgün ateşli gözlerle Maro'ya baktı...* Bu cümlelerdeki *ormandaki ağaçlar, birçoğu, yeşil elbise, kırmızı çiçek, süzgün ateşli gözler, Maro'ya bakmak* ifadeleri serbest söz birleşmeleridir (1981, 86). Kitapta serbest söz birleşmeleri *ismi birleşmeler ve fiili birleşmeler* diye iki başlıkta incelenmektedir. *İsmi birleşmeler* aynı zamanda *birinci növ (tür) ismi birleşmeler, ikinci növ ismi birleşmeler, üçüncü növ ismi birleşmeler* diye üç ayrılmaktadır.

Seyidov, söz birleşmelerinin sabit söz birleşmeleri ve serbest söz birleşmeleri olarak ikiye ayrılmasının ve serbest söz birleşmelerinin sentaks bölümünde öğrenilmesinin önemli olduğuna vurgu yapmaktadır: “Sabit söz birleşmelerinin semantikasında yaranan özellik, onu diğer söz birleşmeleri grubundan ayırır ve dilciliğin başka bölümünün araştırma alanına yönlendirir. Sentaks bölümünde ise sadece serbest birleşmeler öğrenilmesi gerekmektedir” (1992, 160). Kitapta sabit söz birleşmesi ile serbest söz birleşmesi arasındaki benzerlikler ve farklılıklara dikkat çekilmiştir.

Serbest söz birleşmeleri en az iki bağımsız kelimenin birleşmesinden oluşur. Azerbaycan gramerinde *serbest söz birleşmeleri* için genel olarak *söz birleşmesi* terimi kullanılmaktadır: “Sözlerin birbirine bağlanmasına ve gramatikal olarak oluşumuna söz birleşmesi denir” (Şireliyev ve Hüseyinzade 1951, 13). Azerbaycan dilbilgisinde söz birleşmesi adı altında uzun zaman ismi birleşmeler öğrenilmiştir. Söz birleşmeleri adı altında tayini söz birleşmeleri (ad tamlamaları ve sıfat tamlamaları) ele alınmıştır. *Tayini söz birleşmeleri, birinci növ tayini söz birleşmeleri, ikinci növ tayini söz birleşmeleri, üçüncü növ tayini söz birleşmeleri* adı altında incelenmiştir. (Rüstemov, Şireliyev ve Budagova, 1959), söz birleşmelerini aynı şekilde tayini söz birleşmeleri adı altında tasnif etmişler. Tağzade (1960), söz birleşmeleri adı altında ismi birleşmelerden bahsetmiştir. Mirzezade, “Söz birleşmelerinde iki veya bir kaç söz bir araya gelir ve bir mefhumu bildirir” (1968, 22) şeklinde tanımladığı kelime grubunu 1. Birinci Növ Teyini Söz Birleşmeleri, 2. İkinci Növ Teyini Söz Birleşmeleri, 3. Üçüncü Növ Teyini söz birleşmeleri şeklinde tasnif etmiştir. Budagova (1981), söz birleşmelerini ismi birleşmeler ve fiili birleşmeler, Seyidov (1992), ismi birleşmeler, fiili birleşmeler ve zarf birleşmeleri olarak 3 başlıkta inceler.

Gezenfer Kazımov, “Söz birleşmesi iki ve daha fazla sözün anlam ve gramatikal yönden birleşmesi sonucu yaranan sentaktik bütündür” (2004, 35-36), şeklinde tanım yaptıktan sonra kelime gruplarını üç başlıkta: 1. İsmi Birleşmeler, 2. Feli Birleşmeler ve 3. Zarf Birleşmeleri şeklinde tasnif eder. Azerbaycan dilciliğinde genel kabul görünen tasnife göre serbest söz birleşmeleri aşağıdaki şekildedir: *İsmi birleşmeler, Zarf birleşmeleri, Fiili birleşmeler.*

İsmi Birleşmeler

“Esas tarafı (ikinci taraf) adlardan (isim, sıfat, sayı, zamir) veya adlaşmış kelimelerden oluşan birleşmelere ismi birleşmeler denir” (Kazımov 2010, 47)

İsmi birleşmeler iki gruba ayrılır.

Tayini söz birleşmeleri

Tayini söz birleşmelerine dâhil olmayan ismi birleşmeler. (Seyidov 1992)

Tayini söz birleşmelerinin 3 çeşidi vardır.

- a) Birinci növ tayini söz birleşmeleri
- b) İkinci növ tayini söz birleşmeleri
- c) Üçüncü növ tayini söz birleşmeleri

Birinci növ tayini söz birleşmelerinde kelimeler eksiz birleşir. Burada ikinci taraf (ana unsur) isim veya isimleşmiş sözden oluşur, sonda bulunur. Birinci taraf (yardımcı unsur) isim, sıfat, sayı, zamir ve sıfat-fiille oluşmaktadır (Seyidov 1992; Abdullayev, Seyidov ve Hesenov 2007; Seyidov, Abdullayev ve Memmedli 2014).

Birinci növ tayini söz birleşmelerini aşağıdaki şekilde gruplaştırmak mümkündür:

- Birinci tarafı isimden oluşanlar; *toprak yol, taş hasar, yün parça, gümüş kaşık, demir kapı*
- Birinci tarafı sıfattan oluşanlar; *kırmızı elbise, serin su, geniş oda, yüksek bina, yaşlı adam*
- Birinci tarafı sayıdan oluşanlar; *on kişi, çok kitap, ikinci sınıf, beşinci kat, beşinci sokak*
- Birinci tarafı zamirden oluşanlar; *bu ülke, şu olay, o dağlar*
- Birinci tarafı sıfat-fiil grubundan oluşanlar; *çalışan çocuklar, gelecek gün, akan su, dalgalanan deniz .*
- Birinci növ tayini söz birleşmelerinin tarafları ayrı ayrılıkta cümle ögesi olur.

İkinci növ tayini söz birleşmelerinde birinci taraf eksiz, ikinci taraf iyelik eki alarak oluşmaktadır: *köy hayatı, yaz sabahı, elma ağacı, okul binası, vatan toprağı, pınar suyu* vs. (Seyidov 1992; Abdullayev vd 2007; Seyidov vd 2014).

İkinci növ tayini söz birleşmelerinin özelliklerini aşağıdaki şekilde gruplaştırmak mümkündür.

- İkinci növ tayini söz birleşmelerinin anlamlarında genelleme vardır.
- İkinci növ tayini söz birleşmelerinin tarafları arasında daima bir ilişki vardır. Bu birleşmede taraflar arasına başka kelime giremez.
- İkinci növ tayini söz birleşmeleri birleşik isim yapmak için uygundur.

- İkinci növ tayini söz birləşmələrinin tərəfləri aynı anda çokluk eki alamaz; *güzeller güzeli, dünya gençləri vs.*

- İkinci növ tayini söz birləşmələrinin tərəfləri birlikte tek bir cümle ögesi olur.

Üçüncü növ tayini söz birləşmələrinin birinci tərəfi ilgi eki, ikinci tərəfi iyelik ekiyle kurulur. *Örnek; şəhrin merkezi, ananın nasihatı, zamanın hükmü, ilkbaharın gelişi, pınarın suyu, gecenin karanlığı vs.* (Seyidov 1992; Abdullayev vd 2007; Seyidov vd 2014).

Üçüncü növ tayini söz birləşmələrinin özelliklərini aşağıdaki şekilde gruppəlaşdırmaq mümkündür.

- İkinci növ tayini söz birləşmələrindən farklı olaraq üçüncü növ tayini söz birləşmələrinin anlamlarında bir kesinlik vardır.

- Üçüncü növ tayini söz birləşmələrinin arasına başka kelimələr girebilir.

- Üçüncü növ tayini söz birləşmələrinin tərəfləri birlikte çokluk eki alır: *öğrencilerin kitabları, şəhirlərin sokakları vs.*

- Üçüncü növ tayini söz birləşmələrinin tərəfləri birlikte tek bir cümle ögesi olur.

Tayini söz birləşmələrinə dâhil olmayan ismi birləşmələrin aşağıdaki çeşitləri vardır.

a) Bu birləşmələrin birinci tərəfi isimin yalnız halində olur. İkinci tərəf isə genel olaraq sıfatlardan oluşur ve *-lı* ekli türemiş sıfatlar daha fazla kullanılır. Bu birləşmənin birinci unsurunda iyelik ekinin bulunması çok yaygındır: *gözleri yaşlı, elleri kanlı, yüzü solgun, boynu bükük vs.*

b) Bu birləşmələr tərəflərində çekim eki bulunmasına göre kendi içinde sınıflandırılmıştır.

Birinci tərəfi yönəlmə hal eki taşıyan birləşmələr: *geleceğe inam, düşmana nefret, vatana ihanet, İslam'a hürmet, Allah'a ihanet vs.*

Birinci tərəfi bulunma hal eki taşıyan birləşmələr; *gözlerde intikam, kılıçlarda kan, yüzünde keder vs.*

Birinci tərəfi uzaklaşma hal eki taşıyan birləşmələr; *cepheden haber, başından büyük, komşudan pay, ilkbahardan haber vs.*

Birinci tərəfi isim uzaklaşma halində, ikinci tərəfi yönəlmə hal eki taşıyan birləşmələr; *denizlerden denizlere, asırdan asra, sabahdan akşama, baştan ayağa vs.*

c) Bu birləşmələr aynı zamanda koşmalar yoluyla yararır: *kaya boyda dağlar, bıçak gibi keskin, karlarla örtülü, hasta için ilaç,*

d) Bu birləşmələr bir kelime ile ona ait ilavenin birləşməsindən yararır: *maşın- traktör, mühendis- jeolog vs.*

e) Bu birləşmələrin her iki tərəfi sayı ile ifade olunur. Bunlara *say birləşmələri* adı verilmektedir; *beşte bir, yüz elli, yüz bir yirmi dört vs.* Bu birləşmələr kendi içlerinde ekli say birləşmələri ve eksiz say birləşmələri diye ikiye ayrılmaktadır (Abdullayev vd. 2007; Seyidov vd. 2014).

Son yıllarda Azərbaycan dilçiliğinde kelime gruplarıyla ilgili farklı bir tasnif dikkat çekmektedir. Kazımov, ismi birləşmələr başlığı altında verilen tayini söz birləşmələri terimini yetersiz bulmuş ve farklı sınıflandırma yapmıştır. Araştırmacı ismi birləşməleri, *yanaşma alakalı ad birləşməleri, uzlaşma alakalı ad birləşməleri, idare alakalı ad birləşməleri, karşılıklı*

bağlılık alakasında olan ad birleşmeleri şeklinde tasnif eder (2010, 47-52). Burada dikkat çeken en önemli özellik tasnifin sentaks ilişkisine göre yapılmasıdır. Kazımov'un (2010) bu tasnifi ismi birleşmelerin tüm türlerini kapsamaktadır. Bu tasnife göre, *yanaşma alakalı ad birleşmeleri* adı altında birinci növ tayini söz birleşmeleri, *karşılıklı bağlılık alakasında olan ad birleşmeleri* ikinci ve ikinci növ tayini söz birleşmeleri, *uzlaşma alakalı ad birleşmeler*, *idare alakalı ad birleşmeler* ve *kısmen de yanaşma alakalı ad birleşmeler* adı altında ise tayini söz birleşmelerine dâhil olmayan söz birleşmeleri araştırılmıştır.

Buradan görüldüğü gibi Azerbaycan Türkçesinde *ismi birleşmeler* adı altında verilen tasnifle Türkiye Türkçesinde verilen tasnif arasında farklılıklar vardır. Şöyle ki, Azerbaycan Türkçesinde ismi birleşmelere dâhil olan *birinci növ tayini söz birleşmeleri* Türkiye Türkçesindeki *sıfat tamlamasını*, *ikinci növ tayini söz birleşmeleri* belirtisiz *isim tamlamasını*, *üçüncü növ tayini söz birleşmeleri* belirtili *isim tamlamasını*, *tayini söz birleşmelerine dâhil olmayan söz birleşmeleri* ise *kısaltma gruplarını* kapsamaktadır. *Tayini söz birleşmelerine dâhil olmayan söz birleşmeleri* içerisinde öğrenilen *sayı birleşmesi* ise Türkiye Türkçesinde ayrıca kelime grubudur.

Zarf Birleşmeleri

“Esas tarafı (ikinci taraf) zarflardan oluşan birleşmelere zarf birleşmesi denir” (Kazımov, 2010, 66). Bu tip birleşmeler ismi birleşmeler ve fiili birleşmeler kadar yaygın değildir. Bu birleşmelerin yardımcı unsuru genelde yer, zaman, tarz zarflarıyla oluşur. Zarf birleşmeleri kendi içinde ikiye ayrılmaktadır.

a) *Zarf+ zarf şeklinde olan birleşmeler*; Bu birleşmelerde birinci tarafta genel olarak miktar zarfları, ikinci tarafta ise tarz, bazen de yer ve zaman zarfları kullanılır; *çok keskin (konuşmak)*, *oldukça yavaş(yürümek)*, *çok geç (gelmek)*, *bir az erken (başlamak)*, *çok geride (kalmak)* vs.

b) *İsim+ zarf şeklinde olan birleşmeler*; Bu birleşmelerde birinci taraf isim veya zamirden, ikinci taraf zarftan oluşur; *dostlardan uzak (dolaşmak)*, *uçaktan hızlı (uçmak)*, *herkesten erken (uyanmak)* vs. (Seyidov 1992).

Zarf birleşmeleri arasında *zarf+ zarf* modeli daha fazla yaygındır.

Fiili Birleşmeler

“Esas tarafı (ikinci taraf) fiillerden (sıfat-fiil, zarf-fiil veya isim-fiil) oluşan birleşmelere fiili birleşmeler denir: *insanı düşündüren*, *şarkıyı dinledikçe*, *bebeği güldürmek* vs. (Kazımov 2010: 59).

Azerbaycan Türkçesinde fiili birleşmeler esas unsurun türüne göre üç yolla oluşur.

a) Ana unsur sıfat-fiil olanlar; *eve giden*, *işten dönen*, *konuşanı dinleyen*, *mektubu okuyan*, *sana bakan* vs.

b) Ana unsur zarf-fiil olanlar; *tiyatroyu izledikçe*, *mektubu okuduğunda*, *fabrikada çalışırken*, *güneş doğmadan* vs.

c) Ana unsuru isim-fiil olanlar; *müzik dinlemek, kitaba bakmak, film izlemek, eve gitmek, sana bakmak* vs. (Kazımov 2010).

Azerbaycan Türkçesinde *fiili birleşmeler* yardımcı unsurun türüne göre aşağıdaki şekilde çeşitlendirilmektedir; *Ad+ fiil şekilli fiili birleşmeler, Fiil+ fiil şekilli birleşmeler, Zarf+ fiil şekilli birleşmeler* (Seyidov 1992; Abdullayev vd. 2007).

Ad+ fiil şekilli fiili birleşmeler; Bu birleşmelerin yardımcı unsuru adlardan, esas unsuru isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiilden oluşur; *bahçeyi temizlemek, bizi karşılayan, eve geldiğimde, onu görmek* vs.

Fiil+ fiil şekilli fiili birleşmeler; Bu tip birleşmelerin yardımcı unsuru genellikle zarf-fiil, esas unsuru isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiilden oluşur; *durup bakmak, durup bakan, durup baktığında*

Zarf+ fiil şekilli birleşmeler; Bu tip birleşmelerde yardımcı unsur zarflardan, esas unsur isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf fiilden oluşur; *çabuk gelmek, çabuk gelen, çabuk geldiğinde* (Seyidov 1992)

Bu birleşmeler içerisinde *fiil+ fiil ve zarf+ fiil birleşmeleri* çok fazla dikkat çekmez. Bu tip birleşmelerden *ad +fiil birleşmesi* ise daha fazla yaygın olduğu için detaylı bir şekilde incelenmektedir.

Ad+ fiil şekilli birleşmeler; Adlarla fiillerden oluşan birleşmelerin yaranmasında hal ekleri önemli yer tutar. Bu tip fiili birleşmeler aynı zamanda kendi içinde sınıflandırılır (Seyidov 1992).

a) *Yalın halindeki fiili birleşmeler*; Bu birleşmelerde yardımcı unsur ismin yalın halinde olan sözden, esas unsur ise sıfat-fiil, isim-fiil veya zarf- fiilden oluşur. Bu birleşmelerin ikinci tarafı daha çok zarf-fiillerden oluşur; *Sen geldiğinde, Ali okurken, ot bitmeyen (çöller), meyve saklanılan(yer), güller açılan (zaman) Ali konuştuğunda, sen gelince, ben gelir gelmez, sen gittin gideli, ders başlarken, ilkbahar gelince* vs.

b) *Yönelme halindeki fiili birleşmeler*; Bu birleşmelerin birinci tarafı ismin yönelme halinde olan sözle, ikinci taraf ise sıfat-fiil, isim-fiil veya zarf- fiilden oluşur; *babasına güvenen, eve gittiğinde, şehre dönmek, sokağa çıkan, denize bakmak, dağa çıktığında* vs.

c) *Belirtme halindeki fiili birleşmeler*; Bu birleşmelerin birinci tarafı ismin belirtme halinde olan sözle, ikinci tarafı ise isim- fiil, sıfat-fiil veya zarf fiilden oluşur; *mektubu okuyan, hayatı sevmek, kapını açmak, seni duydukça, kitabı aldığıında, yurdunu seven* vs.

d) *Bulunma halindeki fiili birleşmeler*; Bu birleşmelerde birinci taraf ismin bulunma halinde olan sözle, ikinci taraf ise isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf fiilden oluşur; *Bakü'de yaşayan, elinde tuttuğu, denizde yüzdükçe, evde çalışmak, saat beşte uyanmak* vs.

e) *Ayrılma halindeki fiili birleşmeler*; Bu birleşmelerde birinci taraf ismin bulunma halinde olan sözle, ikinci taraf isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiilden oluşur; *ağaçtan yapılmış, çölden geçtiğimde, odadan çıkmak, beklemekten usanmak, geçen seneden kalan, senden aldığımız (mektup)* vs. (Seyidov, 1992; Abdullayev vd 2007, Kazımov 2010).

Koşmalı Fiili Birleşmeler

Bu birleşmeler koşmanın yardımıyla yaranır ve *kelime +koşma +fiil* modelinde olur. Bazı dilbilgisi kitaplarında fiili birleşmelerin içerisinde öğrenilmektedir. Çağdaş Azerbaycan Türkçesinde *koşma* olarak öğrenilen sözcük türünün Çağdaş Türkiye Türkçesinde terim olarak karşılığı yoktur. “İsmi hal eklerini alabilen sözcük gruplarına eklenerek adlarla adlar ve adlarla fiiller arasında ilişki kuran sözlere *koşma* denmektedir: *at gibi, Sara hatuna taraf (Sara hatun doğru), sözden sonra, yaşına göre, iliğine kadar, oturduktan sonra vs.*” (Kazımov 2010, 335). *Koşma* sözcük türü Türkiye Türkçesinde edat başlığı altında işlenmiştir. Azerbaycan Türkçesinde ise farklı bir manzarayla karşılaşırız. Burada yardımcı sözcük türleri başlığı altında *koşma, edat, bağlaç ve ünlem sözcük türleri* öğrenilmekte ve *koşma ile edatın sınırları* ayrılmaktadır.

Koşma ile onun ilave olduğu kelime birleşmenin birinci, fiil ise ikinci yani ana unsurunu oluşturur. Koşmalı birleşmelerde kelimeler ismin yalın, ilgi, yönelme ve ayrılma halinde olur; *at gibi koşan, adam gibi yaşamak, pehlivan ile güreşmek, sizin gibi düşünen, eve kadar gitmek, sabaha kadar uyumayan, benden önce konuşan, sizden ötürü çalışan (sizin için çalışan) vs.* (Seydov1992; Kazımov 2014).

SONUÇ

1. Türkiye Türkçesinde kelime grupları *isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu, zarf-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim grubu, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil, kısaltma grupları* şeklinde ayrılmaktadır. Azerbaycan Türkçesinde ise kelime grupları *söz birleşmesi* terimi ile ifade edilmektedir. *Söz birleşmeleri, serbest söz birleşmeleri (bağımsız) ve sabit söz birleşmeleri (deyimler)* diye ikiye ayrılmaktadır. *Sabit söz birleşmeleri* leksikoloji (sözcükbilim) bölümünde, *serbest söz birleşmeleri* ise söz dizimi kısmında incelenir. Türkiye Türkçesinde böyle bir ayrım yoktur.

2. Azerbaycan dilciliğinde sabit söz birleşmeleri, *leksikolojiye* (sözcükbilim) bölümünde *frazolojiye* alt başlığı altında incelenmektedir. *Sabit söz birleşmeleri* başlığı altında ise *idiomlar, ibareler, hikmetli sözler, atalar sözleri, deyimler vs.* ele alınmaktadır. Türkiye Türkçesinde bazı dilbilimciler kelime grupları içerisinde atasözleri, deyimler, klişe sözleri vs. dâhil etseler de bu fazla yaygın değildir. Azerbaycan Türkçesinde ise *serbest ve sabit söz birleşmeleri* ve onların inceleme alanı kesinlikle ayrılmıştır ve aynı başlık altında incelenmemektedir. Serbest söz birleşmeleri leksikoloji bölümünde ele alınmaktadır.

3. Türk dilbilgisinde kelime gruplarının unsurları hem dilin şekil bilgisi, hem de söz dizimi kısmında yer alırken Azerbaycan dilbilgisinde sadece söz dizimi kısmında incelenmektedir. *Serbest söz birleşmeleri (bağımsız), ismi birleşmeler, feli birleşmeleri ve zarf birleşmeleri* diye üçe ayrılmaktadır. *İsmi birleşmeler, feli birleşmeler ve zarf birleşmeleri* aynı zamanda alt gruplara da ayrılarak ele alınmaktadır.

4. Azerbaycan Türkçesinde ismi birleşmelere dâhil olan *birinci yön tayini söz birleşmeleri* Türkiye Türkçesindeki *sıfat tamlamasına, ikinci yön tayini söz birleşmeleri belirtisiz isim tamlamasına, üçüncü növ tayini söz birleşmeleri belirtili isim tamlamasına, tayini söz birleşmelerine dâhil olmayan söz birleşmeleri ise kısaltma gruplarına* denk gelmektedir.

Tayini söz birleşmelerine dâhil olmayan söz birleşmeleri içerisinde öğrenilen *sayı birleşmesi* ise Türkiye Türkçesinde ayrıca kelime grubudur.

5. Azerbaycan Türkçesinde *fiili birleşmeler* adı altında öğrenilen söz birleşmeleri Türkiye Türkçesinde öğrenilen *isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil* grubunu kapsamaktadır. Türkiye Türkçesinden farklı olarak Azerbaycan Türkçesinde farklı bir inceleme yöntemi görülmektedir. Azerbaycan Türkçesinde ayrıca söz birleşmesi olarak gösterilen *zarf birleşmesinin* Türkiye Türkçesinde terim karşılığı yoktur.

6. Azerbaycan Türkçesinde *koşmalı birleşmeler* olarak öğrenilen söz birleşmesinin terim olarak Türkiye Türkçesinde karşılığı görülmemektedir. Koşma sözcük türü Türkiye Türkçesinde edat başlığı altında işlenmiştir. Azerbaycan Türkçesinde ise farklı bir manzarayla karşılaşılır. Burada yardımcı sözcük türleri başlığı altında *koşma, edat, bağlaç ve ünlem sözcük* türleri öğrenilmekte ve *koşma ile edatın* sınırları ayrılmaktadır. Koşmalı birleşmeler adı altında öğrenilen söz birleşmeleri *edat grubuna* denk gelmektedir. Son yıllarda bazı araştırmacılar koşmalı birleşmeleri fiili birleşmelerin içerisinde ele alarak incelemektedirler.

7. Türkiye Türkçesinde mevcut olan *tekrar grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim grubu, ünlem grubu, birleşik fiil grubu* Azerbaycan Türkçesinde söz birleşmesi (sözcük grubu) olarak kabul edilmemekte ve dilciliğin morfoloji alanında gösterilmektedir.

KAYNAKÇA

- ABDULLAYEV Elövset, SEYİDOV Yusuf ve HESENOV Ağamalı, **Müasir Azerbaycan Dili, Sintaksis**, Şark- Karp, Bakü 2007.
- AKBAYIR Sıddık, **Eğitim Fakülteleri İçin Cümle ve Metin Bilgisi (Okuma, Anlama, Yorumlama, Çözümleme)**, Pegem Akademi, Ankara 2013.
- AYDIN, İlker ve AKDİ Vehbi, Türkçede Kelime Grupları ya da Öbek Yapı. **International Journal of Languages' Education and Teaching Volume 6, Issue 1, March 2018, p. 241-270. Doi Number, 10.18298/ijlet.2522.**
- BANGUOĞLU Tahsin, **Türkçenin Grameri**, 8. Baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK yayımları, Ankara, 2007.
- BAYDAR Arzu Sema Ertane ve BAYDAR Turgut, Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, s.16, Erzurum 2001. S. 38-45**
- BAYRAMOV Hüseyin, **Azerbaycan Dili Frazelogiyasının Esasları**, Maarif, Bakü 1978.
- BESEREK Ahmet, **Türkçede Cümle Yapısı**, MEB. Yay. İstanbul 1991.
- BUDAGOVA Zerifa, **Müasir Azerbaycan Dili II. Morfolojiya**, Elm, Bakü 1980.
- BUDAGOVA Zerifa, **Müasir Azerbaycan Dili III. Sintaksis**, Elm, Bakü 1981.
- CEFEROV Selim, **Müasir Azerbaycan Dili II. Leksika**, Maarif, Bakü 1970.
- CEFEROV Selim, **Müasir Azerbaycan Dili II. Leksika**, Maarif, Bakü 1982.
- CEFEROV Selim, **Müasir Azerbaycan Dili II. Leksika**, Şark-Karp. Bakü 2007.
- DELİCE Halil İbrahim, **Türkçe Sözdizimi**, Kitabevi, İstanbul, 2012.
- DEMİR Nurettin ve YILMAZ Emine, **Türk Dili El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara 2010.

- DENY Jean, **Türk Dil Bilgisi, Modern Türk Dil Bilgisi Çalışmalarının Kapsamlı İlk Örneği**, Çevirmen Ali Ulvi Elöve, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2012.
- DURUKAN Erhan, Türkiye Türkçesinde Sözcük Grupları ve Öğretimi üzerine, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED) 43, Erzurum 2010. S. 145-166**
- EKER Süer, **Çağdaş Türk Dili**, Grafiker Yayınları, Ankara 2010.
- ERGİN Muharrem, **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yayınları, İstanbul 2008.
- ERKUL Rasih, **Cümle ve Metin Bilgisi**, Anı Yayıncılık, Ankara 2004.
- GÖKDAYI Hürriyet, Türkiye Türkçesinde Öbekler, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/3 Summer, 2010. p. 1297-1319*
- GURBANOV Afad, **Müasir Azerbaycan Edebi Dili**, Elm ve Tehsil, Bakü 2010.
- HALİLOV Buludhan, **Müasir Azerbaycan Dilinin Leksikologiyası**, Nurlan, Bakü 2008.
- HATİBOĞLU Vecihe, “Kelime Grupları ve Kuralları”, **TDAY-Belleten**, (1963), s. 203.
- HATİBOĞLU Vecihe, **Türkçenin Sözdizimi**, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Basımevi, Ankara 1982.
- İLHAN Gacsi Serap, Üniversitelerde Kelime Gruplarının Öğretimi ve Kelime Gruplarının Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Bir İnceleme. *Turkish Studies Volume 13/4, Winter 2018. p. 583-598 . DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12594 ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY*
- KAHRAMAN Tahir, Öbek, Takım (Tamlama) ve Belirteç Takımı (Zarf Tamlaması). *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/2 Spring 2010. age. 1159-1172*
- KARAAĞAÇ Günay, **Türkçenin Dil Bilgisi**, Akçağ, Ankara 2013.
- KARAHAN Leyla, **Türkçede Söz Dizimi**, 19. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara 2013.
- KAZIMOV, Gazanfer, **Müasir Azerbaycan Dili, Sintaksis**, Aspoliqraf LTD, MC, Bakü, 2004.
- KAZIMOV Gazanfer, **Müasir Azerbaycan Dili, Sintaksis**, Elm ve Tehsil, Bakü 2010.
- KAZIMOV Gazanfer, **Müasir Azerbaycan Dili, Sintaksis**, Elm ve Tehsil, Bakü, 2014.
- KERİMOĞLU Caner, Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Söz Dizimi ile ilgili Kabuller Üzerine I (Kelime Grupları). **Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi 20. 2007.** s. 106-118.
- KERİMOĞLU Caner, **Türkiye Türkçesi ve Tatar Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Dizimi**, TDK Yay. Ankara 2014.
- KORKMAZ Zeynep, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara 2010.
- KÜKEY Mazhar, **Türkçenin Sözdizimi**, Kardeş Matbaası, Ankara 1975.
- MİRZELİYEVA Mehebbet, **Türk Dillerinin Frazologiyası**, Nurlan, Bakü 2009.
- MİRZEZADE Hadı, **Azerbaycan Dilinin Tarihi Sentaksisi**, Maarif, Bakü 1968.
- ÖZBEK Gökhan ve Oktay Selim Karaca, Çağdaş Türkçede Kelime Gruplarının İşlevsel Tasnifi Üzerine. *Turkish Studies Volume 11/4, Winter 2016. p. 703-738 DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9114 ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY.*
- ÖZKAN Mustafa ve SEVİNÇLİ Veysi, **Türkiye Türkçesi Söz Dizimi (Kelime Çözümlemeli)**, İstanbul 2012.

- RÜSTEMOV Resul, ŞİRELİYEV Memmedağa ve BUDAGOVA Zerife **Azerbaycan Dilinin Gramatikasi, II. Sintaksis**, Azerbaycan SSRİ Elmler Akademiyası Neşriyatı, Bakü 1959.
- SEYİDOV Yusuf, **Azərbaycan Edebi Dilinde Söz Birleşmeleri**, Maarif, Bakü 1966.
- SEYİDOV Yusuf, **Azerbaycan Dilinde Söz Birleşmeleri**, Bakü Universitesi Neşriyatı, Bakü 1992.
- SEYİDOV Yusuf, ABDULLAYEV Elövset ve MEMMEDLİ, Nadır, **Azerbaycan Dilinin Funksional Grammatikasi: Söz Birleşmeleri, Tabeli Mürekkeb Cümleler, Frazeologiya, IV. Cilt**, Presige Çap Evi, Bakü 2014.
- ŞİMŞEK Rasim, **Örneklerle Türkçe Söz Dizimi, Tümceler- Belirtme Öbekleri- Çözümleme**, Trabzon 1987.
- ŞİRELİYEV Memmedağa ve HÜSEYNZADE Muhtar, **Azerbaycan Dilinin Gramatikasi, II, Sintaksis**, Maarif Neşriyatı, Bakü 1951.
- TAĞIZADE Zemfira, **Müasir Azerbaycan Dilinin Sintaksisi**, Elm, Bakü 1960. **Türk Dili ve Kompozisyon**, Genişletilmiş 2 baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Ankara 2007.
- TÜRK DİLİ VE KOMPOZİSYON**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Ankara 2007.
- USTA H. İbrahim, "Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları ile ilgili Bir Sınıflandırma", **Türk Dili**, Mart (2000), s. 579.
- USTA, H. İbrahim, "Kelime Gruplarını Nasıl Tasnif Edelim?", **UTEK** (2007), s. 417-419.
- YENER Mustafa Levent, "Türk dilinde Sözcük Türleri Tasnifi Sorunu Üzerine", **Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları Volume 2/3 Summer 2007**. p. 606-623.